

УДК 069.8 (477)

Походяща Олена Борисівна

кандидат історичних наук,
заступник головного зберігача,
Національний музей історії України,
(Київ, Україна)
arxangel7@ukr.net

Olena B. Pokhodyashcha

Candidate of Historical Sciences (PhD),
deputy custodian,
The National Museum of Ukrainian History
(Kyiv, Ukraine)

МУЗЕЙНИЙ ПОДВИГ УКРАЇНСЬКОГО ВЧЕНОГО ФЕДОРА ЕРНСТА**MUSEUM FEAT OF THE UKRAINIAN SCHOLAR FEDIR ERNST****Анотація**

Статтю присвячено видатному вченому Федору Ернсту та його діяльності, зокрема роботі у Всеукраїнському історичному музеї ім. Тараса Шевченка (1920-ті – 1933).

Ключові слова: музей, мистецтво, музеєзнавство, репресії, національне культурне надбання.

Abstract

This article is dedicated to the distinguished scholar Fedir Ernst and his work, namely at All-Ukrainian Taras Shevchenko Historical Museum (1920s – 1933).

Key words: museum, art, museology, repressions, national cultural heritage.

До 120-річчя заснування Національного музею історії України (далі – НМІУ) варто згадати ім'я видатного музеєзнавця, історика та мистецтвознавця Федора Людвіговича Ернста (1891–1942). Він присвятив музейній справі більшу частину свого життя, зокрема, примноженню, збереженню та вивченню мистецької збірки Всеукраїнського історичного музею ім. Тараса Шевченка (далі – ВІМШ), яка нині входить до складу Національного художнього музею України та Національного музею історії України. З 1919 р. працюючи в Музейному фонді України, Федір Людвігович активно долучився до формування мистецького зібрання ВІМШ. Того ж року його призначили вченим експертом Всеукраїнського комітету охорони пам'яток мистецтва й старовини, що давало йому можливість рятувати пам'ятки сакрального та світського мистецтва. Відомий український вчений, доктор історичних наук Сергій Білокінь влучно охарактеризував працю музейників: “Микола Макаренко та Федір Ернст і інші представники справжньої української еліти рішуче боролися проти режиму. На вівтар вітчизни вони поклали саме своє життя, і діяли цілком свідомо”¹.

Музейний фонд України очолював М. Макаренко, а складався він переважно із науковців, які розшукували “речі старовини та мистецтва” із покинутих палаців та церковних споруд. Федір Ернст згадував, що вони працювали “як пожежна команда, часто в небезпеці, завжди таскали речі на власній спині, не дивлячись на голодне існування...”². Серед цінних пам'яток мистецтва, які вдалося врятувати від забуття, – зібрання з київського маєтку поміщиків Терещенків, батуринського палацу графів Розумовських, Дараганів, Тарновських, Браницьких, Острозьких, Репніних. Ці зібрання містили родинні портрети, зображення видатних особистостей, козацьких старшин та народних ватажків: Богдана Хмельницького, Павла Полуботка, Івана Гонти. Після надходження до Музейного фонду твори розподілялися за профільною приналежністю між київськими музеями: ВІМШ, Музеєм мистецтв ім. Богдана та Варвари Ханенків, Музеєм Оскара Гансена та Картинною галереєю (нині – Національний музей “Київська картинна галерея”).

На початку 1920-х рр. Федір Ернст долучився до створення Лаврського музею культур (нині – Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник), метою якого було збереження творів мистецтва, пам'яток духовного надбання українського народу. Від розкрадання культурних цінностей серед колишніх республік СРСР Україна постраждала найбільше. Під гаслом “допомоги голодуючим” представники радянської влади конфіскували з храмів твори мистецтва та ювелірні вироби, які 2 вересня 1922 р. за дорученням Наркомфіну були направлені до Держхрану у Москві. “Для українського народу це був грабунок його національного скарбу, свідка його багатовікової побожності, національної культури”³. Проходили масові грабування “родинних гнізд”, де знаходилися зібрані кількома поколіннями унікальні твори мистецтва. Розкрадання відбувалося швидше за рятування культурних цінностей, однак чимало вдалося зберегти завдяки відданій праці Ф. Ернста, П. Платонова, С. Терещенка, А. Носова, І. Фабріціус, М. Макаренка, Б. Пилипенка та інших

1 Білокінь С. В обороні української спадщини: історик мистецтва Федір Ернст. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2006. – С. 170.

2 Ернст Ф. Справа охорони пам'яток мистецтва у старому Києві // Збірник секції мистецтв. – Т. 1. – 1921. – С. 152.

3 Верига В. Конфіскація церковних цінностей в Україні. – Київ – Нью-Йорк – Торонто, 1996. – С. 102.

вчених-ентузіастів, які через любов до музейної справи стали жертвами радянського тоталітаризму⁴. Завдяки Ф. Ернсту під час націоналізації Києво-Печерської лаври було збережено близько 5000 старовинних культових виробів з дорогоцінного металу⁵.

3 грудня 1923 р. Ф. Ернст обійняв посаду завідувача художнім відділом ВІМШ, що значно покращило стан музейних фондів. Федір Людвігович активно проводив збиральницьку роботу, систематизував та впорядковував мистецьке зібрання, опікувався експозиційною роботою, хоча в штаті відділу, крім нього, на посаді лаборанта працювала лише мистецтвознавець А. Артюхова. Рятуючи музейні експонати від постійних ревізій з Росії, він не раз ризикував своєю посадою, використовуючи усі засоби для збереження експонатів від чергових комісій з вилучення культурних цінностей, ховав раритетні твори мистецтва у ящики і переховував їх. Разом із Я. Струхманчуком Ф. Ернст, як член міжмузейної комісії, виступав проти вилучення музейних цінностей та продажу експонатів за кордон⁶. С. Білокінь так прокоментував працю Ф. Ернста: “Це вже начебто й не наука, а набагато більше: наука, піднята до рангу моралі”⁷.

У той непростий час вчений продовжував комплектувати мистецьке зібрання музею. За браком фінансування Ф. Ернст залучав обмінний фонд музею, до якого входили непрофільні речі або твори-аналоги. Завдяки обміну Ф. Ернст отримував від колекціонерів цінні твори мистецтва. Так, у колекціонера і антиквара С. Глеваського-Гольфарба він виміняв для музею портрети Б. Хмельницького (НМІУ, інв. № М–9) та І. Стороженка (НМІУ, інв. № М–1243), що раніше були власністю родини Тарновських. Ф. Ернст розшукував експонати для музею у інших українських музеях, які також мали обмінні фонди. Так, для ВІМШ Федір Людвігович виміняв у Шепетівського окружного музею на Хмельниччині твори з мастків Радзивілів, Жевуських та Любомирських⁸.

Йому також вдалося повернути культурні цінності з Росії. У 1920-х рр. для обміну культурними цінностями між РСФСР та УРСР було утворено паритетну комісію, в роботі якої від ВІМШ брав участь Ф. Ернст⁹. Протягом 1920-х рр. в Україну повернулися десятки козацьких портретів, зокрема гетьмана І. Скоропадського з Центрального сховища Державного музейного фонду у Москві (НМІУ, інв. № М–96¹⁰) та з Російського музею в Ленінграді (НМІУ, інв. № М–434)¹¹.

У 1926 р. до музейного зібрання з Московського [Національного] фонду повернувся портрет гадяцького полковника М. Милорадовича (НМІУ, інв. № М–425; полотно, олія, 125×101 см), який у 1929 р. експонували на виставці “Українське малярство XVII–XX ст.”¹². Цей портрет є одним із найбільш репрезентативних козацьких зображень художнього зібрання НМІУ, написаний невідомим художником з Лівобережної України. За манерою виконання твір є “парсуною”, створеною за традиціями парадного козацького портрету, на якому портретований зображений зі зброєю та нагородами¹³.

У 1925 р. з Державного музейного фонду у Москві повернулися на батьківщину твори живопису українських художників: “Портрет дочки художника” О. Рокачевського (НХМУ, інв. № Ж–73), “Українець” В. Тропініна (НХМУ, інв. № Ж–165), “Портрет М. Мокрицької” А. Мокрицького (НХМУ, інв. № Ж–328), твори художника О. Кунавина (НХМУ, інв. № Гр–1473, 1788). Стараннями Ф. Ернста було повернуто у 1930 р. з Москви колекцію творів його сучасника – художника В. Максимовича¹⁴.

При вивченні мистецького зібрання колишнього ВІМШ вражає глибокий науковий підхід до його комплектування у 1920–1930-х рр., одним із досягнень якого стало відтворення історичного тла епохи. Мистецька портретна колекція ВІМШ містила зображення осіб різних соціальних верств – від представників царських родів та вищого духовенства до селян. У 1925 р. до ВІМШ з київського Митрополичого будинку надійшли портрети протоієрея Києво-Софійського собору Д. Сигиревича з дружиною (НМІУ, інв. № М–126, 235); з Києво-Печерської лаври – портрети імператора Павла I (НМІУ, інв. № М–342), Януша та Анни Острозьких (НМІУ, інв. № М–123, 150), Теодосія Росточького (НМІУ, інв. № М–364), Б. Шереметева (НМІУ, інв. № М–446), Катерини II (НМІУ, інв. № М–576), Петра Могили (НХМУ, інв. № Ж–458), Д. Єфремова (НХМУ, інв. № Ж–180), Д. Долгорукова (НХМУ, інв. № Ж–415); з Видубицького монастиря у Києві – портрет М. Миклашевського (НХМУ, інв. № Ж–179).

Працюючи у ВІМШ, Ф. Ернст продовжував співпрацю з Музейним фондом України. У 1924 р. з нього до музею надійшло більше ніж 100 портретів: Б. Красовської (НМІУ, інв. № М–473), Яна Тарновського (НМІУ, інв. № М–130), Я. Конєцпольського (НМІУ, інв. № М–129), С. Чернецького (НМІУ, інв. № М–430), М. Щербатова (НМІУ, інв. № М–136), Катерини II (НМІУ, інв. № М–135), Павла I (НМІУ, інв. № М–506¹⁵). Того ж року надійшла колекція портретів родини Бутовичів, зокрема І. Мазепи (НМІУ, інв. № М–168), В. Бутович (НМІУ, інв. № М–363) та М. Рєпніна (НМІУ, інв. № М–349).

4 Білокінь С. Терор проти українських музейників // Артанія. – Книга 23. – № 2. – Київ, 2011. – С. 19–25.

5 Білокінь С. Федір Ернст // Репресоване відродження. – Київ, 1993. – С. 312.

6 Ковтанюк Н. Сторінки історії // Національний музей історії України. Скарбниця історичної пам’яті: альбом. – Київ, 2009. – С. 11.

7 Білокінь С. Ф. Ернст // Репресоване відродження. – Київ, 1993. – С. 320.

8 Захарчук А., Рябичева С. Портретна мініатюра / Національний художній музей України. – Київ: Артанія нова, 2003. – С. 79.

9 Ковтанюк Н., Шовкопляс Г. На шляху становлення національного музею історії України (з історії музею 1917–1924 рр.) / До 100-річчя Національного музею історії України. З історії музею та його раритети: тематичний збірник наукових праць. – Київ, 1998. – С. 12.

10 Книга надходжень ВІМШ. – Т. IV. – 1927. – № 13 393.

11 Інвентарна книга ВІМШ. – 1926–1935. – № 765.

12 Ернст Ф. Л. Українське малярство: провідник по виставці. – Київ: Криниця, 1929. – С. 29.

13 Походзяца О. Портрет М. Милорадовича в колекції НМІУ // Збірник наукових статей Центру пам’яткознавства НАН України і УТОШК “Нові дослідження пам’яток козацької доби в Україні”. – Вип. 25. – Київ, 2016. – С. 216–220.

14 Український живопис XIX – початку XX ст. // Національний художній музей України: альбом. – Хмельницький, 2004. – С. 16.

15 Книга надходжень ВІМШ. – Т. 2. – 1915–1924; Т. 3. – 1924–1934.

Однією з найцінніших знахідок Ф. Ернст вважав мистецьке зібрання з яготинського маєтку князів Репніних¹⁶. Ця колекція була започаткована гетьманом К. Розумовським і складалася із портретів, пейзажів, натюрмортів, жанрових і батальних сцен, релігійних творів¹⁷. Останнім її власником був маршалок київського дворянства та гофмейстер імператорського двору Микола Васильович Репнін (1834–1918). Його сучасник у 1914 р. відмічав, що в жодному маєтку не збереглося такої бібліотеки, картинної галереї, гравюр, зібрання бронзи та меблів, як в Яготині¹⁸. Портрет цієї поважної людини, у 1901 р. виконаний київським художником Т. Сафоновим (1873–1930), зберігається у НМІУ (інв. № М–227). В колекції НМІУ представлено й інші родинні портрети Репніних: Афанасія Борисовича (НМІУ, інв. № М–113), Івана Борисовича (НМІУ, інв. № М–112), Микити Івановича (НМІУ, інв. № М–1289), Василя Микитовича (НМІУ, інв. № М–163), Миколи Васильовича (НМІУ, інв. № М–167), Миколи Григоровича (НМІУ, інв. № М–185). Крім живописних творів, збереглися гравійовані зображення: генерал-майора О. Безбородька (НМІУ, інв. № Грл–2346, 1791), генерал-майора Г. Потьомкіна-Таврійського (НМІУ, інв. № Грл–3714/93), генерал-аншефа О. Орлова-Чесменського (НМІУ, інв. № 3714/101) генерала П. Вітгенштейна (НМІУ, інв. № Грл–3714/15) та генерал-ад'ютанта І. Васильчикова (НМІУ, інв. № Грл–3714/16). Ці портрети ілюструють родовід кількох поколінь Репніних-Волконських¹⁹. Деякі твори яготинської колекції зберігаються в НХМУ: “Портрет В. Репніної” О. Покровського (НХМУ, інв. № М–118), “Портрет М. Репніна” Д. Левицького (НХМУ, інв. № Ж–170), “Портрет В. Репніна” Я. Канівського (НХМУ, інв. № М–11). Картини з родинної колекції Репніних також прикрашають зібрання Національного музею Т. Шевченка, Національного музею “Київська картинна галерея” та Київського музею мистецтв ім. Богдана та Варвари Ханенків.

Особливо цінною колекцією, зібраною Ф. Ернстом, є мініатюри з родинних зібрань Дараганів, Розумовських, Лизогубів, Развадовських, Тарновських, що нині зберігаються у НХМУ. Після звільнення у 1933 р. Ф. Ернста з музею поповнення колекції мініатюр припинилося²⁰.

Як завідувач мистецького відділу ВІМШ (1922–1933), Ф. Ернст комплектував зібрання живописом, графікою, іконописом, мініатюрою, примноживши її кількість у декілька разів. Так, за інвентарними книгами художнього відділу за 1923–1933 рр. розділ “Гравюри та літографії” поповнився на 2250 експонатів, а розділ “Художній” (твори малярства) – більш ніж на 1500 одиниць. Можна виділити кілька напрямків поповнення творами мистецтва музейних колекцій, які використовував Ф. Ернст: експедиції, дарування, реєвакація (рятування реквізованих та конфіскованих речей), закупівля, обмін непрофільних творів на профільні з інших музеїв або у приватних осіб.

Усі надходження за період завідування Ф. Ернста свідчать про бездоганний художній смак і високий професіоналізм збирача. Рекордним роком поповнення музейної колекції, за словами Ф. Ернста, став 1928 р., коли було виділено 6500 крб на придбання експонатів, сформовано фонд сучасного українського мистецтва, що представляв усі напрями: натуралізм (Ф. Кричевський), монументалізм (М. Бойчук), неоімпресіоналізм (Л. Крамаренко, А. Таран), футуризм (О. Богомазов, В. Єрмилов)²¹.

Ф. Ернст зі своїм товаришем та колегою, завідувачем відділом народного мистецтва ВІМШ Д. Щербаківським були одними з перших, хто зібрав до однієї збірки близько 250 різновидових творів мистецтва та класифікував їх²². Автори провідника по виставці “Український портрет XVII–XX ст.” (1925) згрупували портрети за типами, соціальною приналежністю, виділивши зображення “польського часу”, козацької старшини, дворян, портрети українців на російській службі, міщан та духовенства. Портретний живопис, представлений за тематикою у окремих залах, доповнювався речами, що допомагали уявити історичну епоху, в яку жили портретовані. Залу, де експонували портрети українських гетьманів та запорозьких козаків, прикрашали шаблі, зброя, козацький одяг та пояси, срібні кухлі. Старовинні меблі, люстра та вишуканий посуд доповнювали залу аристократичного портрету. Після відкриття виставки “Український портрет XVII–XX ст.” рейтинг ВІМШ значно зріс і він став першим серед музеїв України²³. Виставка була настільки популярна серед населення, що музей приймав за вихідні дні понад 400 осіб та проводив десятки екскурсій, хоча його штат був невеликий²⁴. Окремий розділ в каталозі Ф. Ернст присвятив українському портрету кінця XVIII – початку XX ст., виділивши найбільш талановитих українських художників: О. Антропова, А. Лосенка, К. Головачевського, Д. Левицького, В. Боровиковського²⁵. Він визначив вплив європейської культури, що позитивно позначилося на розвитку українського мистецтва, кращі взірці якого стали шедеврами світового рівня.

До 30-річчя ВІМШ у 1928 р. Ф. Ернст став куратором виставки “Українське малярство XVII–XX ст.”, де було представлено 800 творів, поділених за типологією, хронологією, утилітарним призначенням творів та соціальною приналежністю портретованих: іконопис, історично-побутовий портрет та народна картина кінця XVIII–XIX ст. Останній

16 Ернст Ф. Справа охорони пам'яток мистецтва у старому Києві // Збірник секції мистецтв. – Т. 1. – 1921. – С. 150.

17 Корнієнко Н. Репніні. До історії художнього зібрання в Яготині // Ханенківські читання: матеріали науково-практичної конференції. – В. 6. – Київ, 2004. – С. 5.

18 Георгиевский В. Яготин // Столица и усадьба. – 1914. – № 3. – С. 2.

19 Суховарова-Жорнова О. Б. Родинні портрети Репніних з колекції Національного музею історії України // Ханенківські читання: матеріали науково-практичної конференції. – В. 6. – Київ, 2004. – С. 65–73.

20 Захарчук А., Рябичева С. Портретна мініатюра. – Київ, 2003. – С. 79.

21 Ковальська Л. Мистецтво XX ст. – Київ, 2003. – С. 89.

22 Щербаківський Д., Ернст Ф. Український портрет. Виставка Українського портрету XVII–XX ст. – Київ, 1925. – 61 с.

23 Ернст Ф. Виставка українського портрету XVII–XX ст. (Всеукраїнський історичний музей ім. Т. Г. Шевченка в Києві) // Життя й революція. – № 11. – 1925. – С. 54–55.

24 Эрнст Ф. Виставка украинского исторического портрета в Киеве // Пламя. – 1926. – № 8. – С. 8.

25 Щербаківський Д., Ернст Ф. Український портрет від кінця XVIII століття до наших часів // Український портрет. Виставка українського портрета XVIII – початку XX ст. – Київ, 1925. – С. 24–42.

розділ містив зображення Козака-Мамая, народних ватажків Івана Гонти та Семена Палія, гумористичні картини “Муштра турків французами”, “Козак – душа правдивая” та інші²⁶.

До ювілею музею Ф. Ернст також влаштував міжнародну експозицію в Кельні, де був представлений український іконопис та художньо-кустарні вироби²⁷. Співпраця з іншими музеями давала можливість представити українське мистецтво на міжнародному рівні. У 1931 р. Ф. Ернст прийняв пропозицію Наркомосу й Всеукраїнського товариства культурних зв'язків із закордоном долучитися до декади святкування української культури в Грузії. Влаштуваючи виставку “Україна від феодалізму до Дніпробуду” в Національній галереї Грузії (Тифліс), він прочитав лекції з історії та мистецтва нашої країни, багато спілкувався з колегами²⁸.

Ф. Ернст влаштував також персональні виставки українських митців початку ХХ ст.: О. Мурашка (1923), Т. Шевченка (1927), О. Кравченка (1930). Завдяки Ф. Ернсту у 1925 р. для музею було закуплено 143 твори Г. Нарбута. У 1926 р. Федір Людвігович організував посмертну виставку свого друга по глухівській гімназії, видатного графіка Г. Нарбута, яка складалася з понад 500-ти експонатів і до якої був виданий каталог зі спогадами та біографічними даними²⁹. Ось що писали про це видання “Бібліологічні вісті”: “Ролю звичайних біографій визначних людей давно оцінено, а книга з життєписом художника і з оцінкою його праці може стати прекрасним виховуючим підручником для молоді, особливо тої, що обрала собі мистецьку кар’єру”³⁰.

При художньому відділі ВІМШ для підвищення кваліфікації наукових працівників київських музеїв працював семінар з історії українського мистецтва XVII–XX ст., яким у 1929–1932 рр. керував Федір Людвігович. Працюючи у музеї, Ф. Ернст також викладав. Курси професора Ф. Ернста з історії українського мистецтва слухали студенти Київського художнього технікуму, Київського художнього та Археологічного інститутів. Він проводив і публічні лекції.

Досвід роботи з музейними експонатами, вивчення різних джерел та численні експедиції зробили Ф. Ернста фахівцем з українського іконопису, живопису, архітектури³¹. Ще будучи студентом історико-філологічного факультету Київського університету, молодий вчений почав архітектурні розвідки. Першою працею Федора Людвіговича було дослідження київської архітектури XVII–XVIII ст., за яку синкліт київських науковців у 1913 р. присудив йому золоту медаль³². Ф. Ернст поєднував музейну, пам’яткоохоронну, викладацьку працю із написанням статей і монографій, присвячених українському мистецтву XVII–XX ст. Він зробив мистецтвознавчий аналіз творів цього періоду, систематизував їх, показав ідейне значення, оцінив їхню мистецьку та історичну цінність, вивчив джерельну базу та виявив утилітарне призначення. Ф. Ернст вивчав малодосліджені питання культури та мистецтва, присвячував свої праці митцям, чії імена ще не увійшли до наукового доробку. У 1920-х рр. низку своїх праць Ф. Ернст присвятив художнику і графіку Г. Нарбуту, наголошуючи на його внеску у розвиток українського малярства та графіки початку ХХ ст., зокрема державної символіки та атрибутики³³. Ф. Ернст також зауважив позитивний інтеграційний вплив на українське мистецтво творчості європейських художників, що працювали в Україні (К. Фогельштейна, Енголя, Горгунга, Я. Симона), особливо виокремивши австрійського портретиста Г. Гольпайна³⁴.

Ф. Ернст є автором некрологів свого наставника – професора Г. Павлуцького, музейників М. Біляшівського та Д. Щербаківського. Нагадуванням про самого Ф. Ернста є десятки його книг з мистецтвознавства та краєзнавства: екскурсоводи досі користуються його путівником по Києву, виданим у 1930 р.³⁵. Творчий доробок Ф. Ернста (праця “Українське мистецтво XVII–XVIII віків” (1919)³⁶ та каталоги виставок 1920-х рр. у ВІМШ) стали джерелами праць українських радянських мистецтвознавців П. Білецького, П. Жолтовського, В. Овсійчука.

Попри свої німецькі “корені”, Ф. Ернст був справжнім українофілом, докладав усіх зусиль до збереження та популяризації культурного надбання українського народу. Федору Людвіговичу було 42 роки, коли 23 жовтня 1933 р. його заарештували і через рік відправили на будівництво Біломоро-Балтійського каналу, де він також створив музей. У 1936–1940 рр. Федір Людвігович працював в музеї будівництва каналу “Москва – Волга” у м. Дмитрові, Казахській національній художній галереї, Башкирському державному художньому музеї³⁷.

Головним завданням життя видатного музейника Федора Ернста було рятування від забуття культурного надбання українського народу. Працюючи у ВІМШ, Ф. Ернст збільшив мистецьку збірку, зберігав її, вивчав та популяризував. Він присвятив десятки праць музейній справі, історії українського мистецтва, зробивши внесок у розвиток музезнавства,

26 *Ернст Ф.* Українське малярство: провідник по виставці. – Київ, 1929. – 122 с.

27 *Резанова Т.* З історії музею // Національний художній музей України: альбом. – Київ: Артанія нова, 2003. – С. 21.

28 *Ернст Ф.* Українське мистецтво. Конспект лекцій, прочитаних під час місячника. – Тбілісі, 10.7.1931 // *Димний М.* Україна гостем у Грузії: місячник української культури. – Харків, 1932. – С. 86–116.

29 *Несторенко П.* Зібрання екслібрисів Ф. Ернста // Київська старовина. – № 4. – 1994. – С. 96.

30 *Ернст Ф.* Нарбут Г. Посмертна виставка творів. Всеукраїнський історичний музей ім. Т. Шевченка // *Бібліологічні вісті.* – 1926. – № 4 (13). – С. 72.

31 *Ернст Федір:* бібліографічний покажчик. – Суми, 1987. – 34 с.

32 *Білокінь С.* Федір Ернст // Репресоване відродження. – Київ, 1993. – С. 308–321.

33 *Ернст Ф.* Георгій Іванович Нарбут // Збірник секції мистецтв. – Т. I. – 1921. – С. 130–132; Посмертна виставка творів Г. І. Нарбута // *Бібліологічні вісті.* – 1925. – № 1–2 (8–9) – С. 180–181; *Нарбут Г.* Життя і творчість // Г. Нарбут: Посмертна виставка творів: Каталог. – Київ, 1926. – С. 11–86; Посмертна виставка произведений Г. И. Нарбута в Кисве / Красная нива. – 16 января, № 3 – 1927. – С. 14.

34 *Ернст Ф.* Портретист Гольпайн // Український музей. – 36. I. – Київ, 1927. – С. 95–120.

35 Київ: провідник за ред. Федора Ернста. – Київ: ВУАН, 1930. – 739 с.

36 *Ернст Ф.* Українське мистецтво. XVII–XVIII віків. – Київ, 1919. – 32 с.

37 *Білокінь С.* В обороні української спадщини: історик мистецтва Федір Ернст. – Київ, 2006. – С. 3–4.

пам'яткознавства, історії українського мистецтва та гідно представивши твори українських майстрів на європейському просторі. Світла пам'ять Федору Людвіговичу Ернсту – славетному сину України та справжньому лицарю-захиснику національного культурного надбання України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Білокін С. Федір Ернст // Репресоване відродження. – Київ, 1993. – С. 308–321.
2. Білокін С. В обороні української спадщини: історик мистецтва Федір Ернст. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2006. – 355 с.
3. Білокін С. Терор проти українських музейників // Артанія. – Кн. 23. – № 2. – Київ, 2011. – С. 19–25.
4. Верига В. Конфіскація церковних цінностей в Україні. – Київ – Нью-Йорк – Торонто, 1996. – 192 с.
5. Георгиевский В. Яготин // Столица и усадьба. – 1914. – № 3. – С. 2–4.
6. Ернст Федір: бібліографічний покажчик. – Суми, 1987. – 34 с.
7. Ернст Ф. Виставка українського портрету XVII–XX ст. (Всеукраїнський історичний музей ім. Т. Г. Шевченка в Києві) // Життя й революція. – 1925. – № 11. – С. 54–55.
8. Ернст Ф. Г. Нарбут. Життя і творчість // Г. Нарбут: Посмертна виставка творів: каталог. – Київ, 1926. – 186 с.
9. Ернст Ф. Георгій Іванович Нарбут // Збірник секції мистецтв. – Т. I. – 1921. – С. 130–132.
10. Ернст Ф. М. Г. Нарбут. Посмертна виставка творів. Всеукраїнський історичний музей ім. Т. Шевченка // Бібліологічні вісті. – 1926. – № 4 (13). – С. 72.
11. Ернст Ф. Портретист Гольпайн // Український музей. – Зб. I. – Київ, 1927. – С. 95–120.
12. Ернст Ф. Справа охорони пам'яток мистецтва у старому Києві // Збірник секції мистецтв. – Т. I. – 1921. – С. 148–152.
13. Ернст Ф. Українське малярство: провідник по виставці. – Київ: Криниця, 1929. – 122 с.
14. Ернст Ф. Українське мистецтво. XVII–XVIII віків. – Київ, 1919. – 32 с.
15. Ернст Ф. Українське мистецтво. Конспект лекцій, прочитаних під час місячника. – Тбілісі, 10.7.1931 // Димний М. Україна гостем у Грузії: місячник української культури. – Харків, 1932. – С. 83–116.
16. Захарчук А., Рябичева С. Портретна мініатюра // Національний художній музей України. Альбом. – Київ: Артанія нова, 2003. – С. 77–87.
17. Київ: провідник / за ред. Федора Ернста. – Київ: ВУАН, 1930. – 739 с.
18. Ковальська Л. Мистецтво XX ст. // Національний художній музей України. Альбом. – Київ: Артанія нова, 2003. – С. 87–400.
19. Ковтанюк Н., Шовкопляс Г. На шляху становлення національного музею історії України (з історії музею 1917–1924 рр.) // До 100-річчя Національного музею історії України. З історії музею та його раритети: тематичний збірник наукових праць. – Київ, 1998. – С. 3–24.
20. Ковтанюк Н. Сторінки історії // Національний музей історії України. Скарбниця історичної пам'яті: альбом. – Київ, 2009. – С. 6–15.
21. Корнієнко Н. Репніни. До історії художнього зібрання в Яготині // Ханенківські читання: матеріали науково-практично конференції. – В. 6. – Київ, 2004. – С. 5–22.
22. Несторенко П. Зібрання екслібрисів Ф. Ернста // Київська старовина. – № 4. – 1994. – С. 95–99.
23. Походяца О. Портрет М. Милорадовича в колекції НМІУ // Збірник наукових статей Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПШК “Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні”. – Вип. 25. – Київ, 2016. – С. 216–220.
24. Резанова Т. З історії музею // Національний художній музей України. Альбом. – Київ: Артанія нова, 2003. – С. 3–25.
25. Суховарова-Жорнова О. Родинні портрети Репніних з колекції Національного музею історії України // Ханенківські читання: матеріали науково-практично конференції. – В. 6. – Київ, 2004. – С. 65–73.
26. Український живопис XIX – початку XX ст. з колекції Національного художнього музею: альбом. – Хмельницький: Галерея, 2004. – 272 с.
27. Щербаківський Д., Ернст Ф. Український портрет. Виставка Українського портрету XVII–XX ст. – Київ, 1925. – 61 с.
28. Эрнст Ф. Художественные сокровища Украины. Выставка украинского исторического портрета в Киеве // Пламя. – № 8. – 1926. – С. 8–9.
29. Эрнст Ф. Посмертная выставка произведений Г. И. Нарбута в Киеве / Красная нива. – 1927. – № 3 (16 января). – С. 14.

REFERENCES

1. Bilokin S. Fedir Ernst // Represovane vidrodzhennia. – Kyiv, 1993. – S. 308–321.
2. Bilokin S. V obroni ukrainskoi spadshchyny: istoryk mystetstva Fedir Ernst. – Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2006. – 355 s.
3. Bilokin S. Teror proty ukrainskykh muzeinykiv // Artaniia. – Knyha 23. – № 2. – Kyiv, 2011. – S. 19–25.
4. Veryha V. Konfiskatsiia tserkovnykh tsinnosti v Ukraini. – Kyiv – Niu-York – Toronto, 1996. – 192 s.
5. Georgievskiy V. Yagotin // Stolitsa i usadba. – 1914. – № 3. – S. 2–4.

6. Ernst Fedir: bibliografichni pokazhchyk / Uklad S. I. Bilokin. – Sumy, 1987. – 34 s.
7. *Ernst F.* Vystavka ukrainskoho portretu 17–20 st. (Vseukrainskyi istorychnyi muzei im. T. H. Shevchenka v Kyievi) // Zhyttia y revoliutsia. – № 11. – 1925. – S. 54–55.
8. *Ernst F. H. Narbut.* Zhyttia i tvorchist // H. Narbut: Posmertna vystavka tvoriv: kataloh. – Kyiv, 1926. – 186 s.
9. *Ernst F.* Heorhii Ivanovych Narbut // Zbirnyk seksii mystetstv. – T. 1. – 1921. – S. 130–132.
10. *Ernst F. M. H. Narbut.* Posmertna vystavka tvoriv. Vseukrainskyi istorychnyi muzei im. T. Shevchenka // Bibliolohichni visti. – 1926. – № 4 (13). – S. 72.
11. *Ernst F.* Portretyst Holpain // Ukrainskyi muzei. – Zb. I. – Kyiv, 1927. – S. 95–120.
12. *Ernst F.* Sprava okhorony pamiatok mystetstva u staromu Kyievi // Zbirnyk seksii mystetstv. – T. 1. – 1921. – S. 148–152.
13. *Ernst F.* Ukrainske maliarstvo: providnyk po vystavtsi. – Kyiv: Krynytsia, 1929. – 122 s.
14. *Ernst F.* Ukrainske mystetstvo. 17–18 vikiv. – Kyiv, 1919. – 32 s.
15. *Ernst F.* Ukrainske mystetstvo. Konspekt leksii, prochytanykh pid chas misiachnyka. – Tbilisi, 10.7.1931 / *Dymnyi M.* Ukraina hostem u Hruzii: misiachnyk ukrainskoi kultury. – Kharkiv, 1932. – S. 83–116.
16. *Zakharchuk A., Riabycheva S.* Portretna miniatiura // Natsionalnyi khudozhnii muzei Ukrainy. Albom. – Kyiv: Artaniia nova, 2003. – S. 77–87.
17. Kyiv: providnyk / za red. Fedora Ernsta. – Kyiv: VUAN, 1930. – 739 s.
18. *Kovalska L.* Mystetstvo 20 st. // Natsionalnyi khudozhnii muzei Ukrainy. Albom. – Kyiv: Artaniia nova, 2003. – S. 87–400.
19. *Kovtaniuk N., Shovkopliash H.* Na shliakhu stanovlennia natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy (z istorii muzeiu 1917–1924 rr.) / Do 100-richchia Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy. Z istorii muzeiu ta yoho raryety: tematychnyi zbirnyk naukovykh prats. – Kyiv, 1998. – S. 3–24.
20. *Kovtaniuk N.* Storinky istorii // Natsionalnyi muzei istorii Ukrainy. Skarbnytsia istorychnoi pamiaty: albom. – Kyiv, 2009. – S. 6–15.
21. *Korniienko N.* Riepniny. Do istorii khudozhnogo zibrannia v Yahotyni // Khanenkovski chytannia: materialy naukovopraktychnoi konferentsii – V. 6. – Kyiv, 2004. – S. 5–22.
22. *Nestorenko P.* Zibrannia ekslibrysiv F. Ernsta // Kyivska starovyna. – № 4. – 1994. – S. 95–99.
23. *Pokhodiashcha O.* Portret M. Myloradovycha v koleksii NMIU // Zbirnyk naukovykh statey Tsentru pamiatkoznavstva NAN Ukrainy i UTOPIK “Novi doslidzhennia pamiatok kozatskoi doby v Ukraini”. – Vyp. 25. – Kyiv, 2016. – S. 216–220.
24. *Riezanova T.* Z istorii muzeiu // Natsionalnyi khudozhnii muzei Ukrainy. Albom. – Kyiv: Artaniia nova, 2003. – S. 3–25.
25. *Sukhovarova-Zhornova O.* Rodynni portrety Riepnynykh z koleksii Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy // Khanenkovski chytannia: materialy naukovopraktychno konferentsii. – V. 6. – Kyiv, 2004. – S. 65–73.
26. Ukrainskyi zhyvopys 19 – pochatku 20 st. z koleksii Natsionalnoho khudozhnogo muzeiu: albom. – Khmelnytskyi: Halereia, 2004. – 272 s.
27. *Shcherbakivskyi D., Ernst F.* Ukrainskyi portret. Vystavka Ukrainskoho portretu 17–20 st. – Kyiv, 1925. – 61 s.
28. *Ernst F.* Hudozhestvennyie sokrovischa Ukrainyi. Vystavka ukrainskogo istoricheskogo portreta v Kieve // Plamy. – № 8. – 1926. – S. 8–9.
29. *Ernst F.* Posmertnaya vyistavka proizvedeniy G. I. Narbuta v Kieve / Krasnaya niva. – 1927. – № 3 (16 yanvara). – S. 14.

Перелік ілюстрацій:

Рис. 1. Ф. Ернст. З архіву українського вченого С. Білоконя.

Рис. 2. Невідомий художник. Портрет І. Сигиревич. Початок ХІХ ст. Полотно, олія, 75×63 см. НМІУ, інв. № М–235.

Рис. 3. Невідомий художник Лівобережної України. Портрет М. Милорадовича. ХVІІІ ст. Полотно, олія. 124×99 см. НМІУ. Інв. № М–425.

Рис. 4. Невідомий художник. Портрет І. Стороженка. Полотно, олія. 83×63 см. НМІУ, інв. № М–1 283. З родинної збірки Тарновських.

Рис. 1

Рис. 2

Рис. 3

Рис. 4